

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 6: Ειδική Έκθεση / Αναφορά Αξιολόγησης του Έργου

ΤΙΤΛΟΣ ΈΡΓΟΥ: «Οργάνωση και λειτουργία θεραπευτικής μονάδας χορήγησης υποκαταστάτων στις φυλακές Κορυδαλλού και Πάτρας για κρατούμενους παραβάτες του νόμου περί ναρκωτικών» της πράξης: Πιλοτικά Προγράμματα Υποκατάστασης στις Φυλακές, με κωδικό αριθμό MIS 349600

**ΑΡΧΙΚΟ ΧΡΟΝΟΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ; ΕΝΑΡΞΗ
15/10/2011**

ΛΗΞΗ 14/5/2014

ΠΑΡΑΤΑΣΗ

ΛΗΞΗΣ 28/2/2015

ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ : 2.247.000 ΕΥΡΩ

Η Υπ.. Αριθμ. 510/12.10.2011 Απόφαση της Προέδρου του ΔΣ ΟΚΑΝΑ τροποποιήθηκε με την Υπ. Αρ. Απόφ. 118/09.05.2014 και δόθηκε **Παράταση** στην υλοποίηση του Έργου έως και την **28/02/2015** που ορίζεται και ως καταληκτική ημερομηνία

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΠΡΑΞΗΣ ΠΙΛΟΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΣΤΙΣ ΦΥΛΑΚΕΣ

Γενικά στοιχεία

Τα ναρκωτικά αποτελούν μείζον πρόβλημα υγείας στη σύγχρονη εποχή με σοβαρές επιπτώσεις στη νοσηρότητα, τη θνησιμότητα (ειδικά των νέων), αλλά και με σημαντικές κοινωνικές και οικονομικές προεκτάσεις. Τα τελευταία 20 χρόνια η χρήση ναρκωτικών ουσιών άρχισε να εξαπλώνεται ιδιαίτερα στο νεανικό πληθυσμό. Οι θάνατοι από ναρκωτικά στην Ελλάδα ακολουθούν αυξητική πορεία, ενώ η Ελλάδα κατέχει μια από τις πρώτες θέσεις στην ΕΕ όσον αφορά στη μόλυνση εξαρτημένων ατόμων με ηπατίτιδα Β.

Για όλους τους παραπάνω λόγους, ο σχεδιασμός των κατάλληλων προγραμμάτων θεραπείας καθώς επίσης και η αξιολόγηση και διερεύνηση των αναγκών των συμμετεχόντων κρατούμενων των

φυλακών Κορυδαλλού και Πάτρας στο πρόγραμμα «Πιλοτικά Προγράμματα Υποκατάστασης στις Φυλακές» αποτελούν σημαντικές ευκαιρίες για την προστασία και την προαγωγή της υγείας αυτών.

Οι βασικοί λόγοι της σύστασης και λειτουργίας θεραπευτικών προγραμμάτων για την αντιμετώπιση των εξαρτημένων χρηστών είναι η βελτίωση της ποιότητας της υγειονομικής φροντίδας στους κρατούμενους χρήστες ουσιών όπως και η ίδια η μείωση της βλάβης από την χρήση. Επιπλέον, η εφαρμογή και ολοκλήρωση του προγράμματος διασφαλίζει τη βελτίωση διαχείρισης των κρατουμένων, δεδομένης της μεγαλύτερης ασφάλειας μέσα στο συγκεκριμένο περιβάλλον.

Σύμφωνα με την Ετήσια έκθεση του ΕΚΤΕΠΝ (2011), η χρήση ηρωίνης για το έτος 2010 σε χρήστες ηλικίας 15-64 ετών αριθμεί 22.515 χρήστες, ένα από τα υψηλότερα ποσοστά στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Το γεγονός αυτό καθώς επίσης και η καταγραφή αγχωδών και καταθλιπτικών διαταραχών, ψυχοσικόμορφων συνδρομών καθώς και διαταραχών προσωπικότητας όπως και η αντικοινωνική συμπεριφορά των χρηστών, καθιστούν σημαντική την εφαρμογή στρατηγικής προκειμένης της θεραπείας υποκατάστασης στις φυλακές.

Οι Stallwitz και Stover (2007), ήταν οι πρώτοι ερευνητές που ανέδειξαν την αποτελεσματικότητα των θεραπευτικών προγραμμάτων στις φυλακές δοθείσας της ελάττωσης των περιστατικών εμπλοκής των αποφυλακισμένων χρηστών σε παράνομες δραστηριότητες ενώ παράλληλα το κόστος συντήρησης των φυλακισμένων που συμμετείχαν στην στατιστική καταμέτρηση του σωφρονιστικού καταστήματος μειώθηκε.

Κατά τους Stover & Michels (2010), παρουσιάζεται θετική συσχέτιση μεταξύ της εφαρμογής θεραπευτικών προγραμμάτων και του κόστους της ηρωίνης στον χρήστη, το οικογενειακό του περιβάλλον καθώς και την ίδια την κοινωνία ενώ έχει παρατηρηθεί μείωση των θανάτων ως φυσικό ακόλουθο της χρήσης ουσιών, ελάττωση της μετάδοσης μολυσματικών ασθενειών ενώ μείωση παρουσιάζουν και οι καταγραφές εγκληματικών δραστηριοτήτων. Επιπλέον, οι ίδιοι αναφέρουν ότι η Ισπανία και η Μεγάλη Βρετανία παρουσιάζουν υψηλά ποσοστά επιτυχίας στην εφαρμογή θεραπειών αποκατάστασης τα τελευταία δέκα (10) χρόνια στα πλαίσια των οποίων πραγματοποιείται ανταλλαγή συριγγών.

Ομοίως, αλλαγές σε ζητήματα υγείας που αφορούν στους φυλακισμένους παρατηρούνται στην Ιταλία, τη Γαλλία, τη Σουηδία, τη Νορβηγία, την Αγγλία και την Ουαλία καθώς και τη Σκωτία όπου

την ανάληψη των ευθυνών για την φροντίδα των κρατουμένων έχουν τα αντίστοιχα Υπουργεία Υγείας αντί του Υπουργείου Δικαιοσύνης.

Σκοπός Πράξης

Η εφαρμογή προγραμμάτων αντιμετώπισης των εξαρτημένων χρηστών στο ιδιαίτερο περιβάλλον των σωφρονιστικών καταστημάτων των φυλακών Κορυδαλλού και Πάτρας, στοχεύει στην επίτευξη στόχων που σχετίζονται με τα εξής ζητήματα :

Μείωση της χρήσης ουσιών, της υποτροπής, των επικινδύνων συμπεριφορών σε σχέση με τη χρήση ουσιών και συνεπώς στη μείωση της εξάπλωσης μολυσματικών ασθενειών και της παραβατικής συμπεριφοράς

Δυνατότητα απεξάρτησης κατά τη διάρκεια έκτισης της ποινής ώστε ο χρήστης να αποφυλακίζεται «ελεύθερος ουσιών» και να μπορεί να ακολουθήσει επανενταξιακές διαδικασίες

Μείωση της εγκληματικής συμπεριφοράς και της υποτροπής
Βελτίωση της ασφάλειας μέσα στις φυλακές μέσα από τη μείωση αποδιοργανωτικών και ιδρυματοποιημένων συμπεριφορών των κρατουμένων

Διερεύνηση και σύγκριση των αποτελεσμάτων των θεραπευτικών παρεμβάσεων στο περιβάλλον της φυλακής

Μείωση των προβλημάτων που σχετίζονται με την χρήση ουσιών στο περιβάλλον της φυλακής (π.χ. διακίνηση παράνομων ουσιών).

Μείωση των θανάτων κρατουμένων από τη χρήση εξαρτησιογόνων ουσιών.

Γνωστοποίηση των θεραπευτικών υπηρεσιών για την αύξηση της προσβασιμότητας σε αυτήν.

Τα Κριτήρια επιτυχίας των προγραμμάτων είναι

Σαφείς λειτουργικές οδηγίες των προγραμμάτων

Συνεχής στάθμιση των αποτελεσμάτων για αναθεώρηση ή κάλυψη τυχόν ελλείψεων των προγραμμάτων

Επαρκής χρηματοδότηση των προγραμμάτων

Αλλαγή της ουσιαστικής και δικονομικής νομοθεσίας αν αυτό κριθεί απαραίτητο

Μέσω του υποέργου πραγματοποιήθηκαν οι ακόλουθες δράσεις και ενέργειες :

Η καταγραφή των αναγκών σε δύο φυλακές της Ελλάδας (Κορυδαλλό και Πάτρα) και ο σχεδιασμός των κατάλληλων προγραμμάτων θεραπείας.

Η Κατάρτιση προσωπικού (προσωπικού Μονάδων θεραπείας φυλακών) σε θέματα που σχετίζονται με θέματα χρήσης ουσιών , αντιμετώπιση λοιμωδών νοσημάτων, παραβατικής συμπεριφοράς

Η επικοινωνία των νέων προγραμμάτων ώστε να γνωρίζουν οι κρατούμενοι (υπόδικοί και κατάδικοί) καθώς και το προσωπικό των φυλακών τη διαθεσιμότητα των υπηρεσιών

Οι απαραίτητες Διοικητικές ρυθμίσεις (Υπουργικές Αποφάσεις κ.α) μιας σειράς θεμάτων που ήταν προαπαιτούμενα για τη λειτουργία των Μονάδων

Η εκπαίδευση των φυλακισμένων χρηστών ηρωίνης σε σχέση με :
α) τα θεραπευτικά προγράμματα και τα οφέλη που απορρέουν από αυτά (μείωσης της αντίστασης συμμετοχής στα προγράμματα στις φυλακές Stover & Michels, 2010) και β) τις ασφαλείς συμπεριφορές για τη μείωση της βλάβης από την χρήση ουσιών

Η οργάνωση και λειτουργία θεραπευτικών προγραμμάτων με χρήση Υποκαταστάτων στις φυλακές του Κορυδαλλού και του Αγ Στέφανου στην Πάτρα . (Πλαίσιο λειτουργίας /Εισαγωγές κρατουμένων στο πρόγραμμα)

Ενημέρωση /ευαισθητοποίηση των Σωφρονιστικών υπαλλήλων σε θέματα που σχετίζονται με τη χρήση ουσιών και τη παραβατική συμπεριφορά (μέσω έντυπου ενημερωτικού υλικού και ανοιχτή καθημερινή επικοινωνία με το προσωπικό των Μονάδων για συνεχή ενημέρωσή τους)

Οι κατάλληλες ενέργειες για την προβολή και δημοσιότητα της δράσης, με σκοπό την ενθάρρυνση της εμπλοκής της τοπικής κοινωνίας και της ευαισθητοποίησης της κοινωνίας σε θέματα εξαρτήσεων και συνεπειών αυτών Έγινε επίσης .διανομή έντυπου ενημερωτικού υλικού και αφίσας

Επίσης με σκοπό την ενημέρωση- για την αντιμετώπιση των λοιμωδών νοσημάτων- όσο το δυνατόν μεγαλύτερου αριθμού κρατουμένων, έχουν ξεκινήσει όλες οι διαδικασίες για τη μετάφραση του ενημερωτικού φυλλαδίου σε επτά (7) γλώσσες.

Η μετάφραση του βιβλίου με τίτλο : Guidelines for the Psychosocially Assisted Pharmacological Treatment of Opioid Dependence της Παγκόσμιας Οργάνωσης Υγείας (WHO).

Όπως προκύπτει από την περιγραφή δράσεων/ενεργειών ειδικών εκθέσεων ανά δράση και λοιπών στοιχείων που παρατίθενται στην τελική έκθεση τεκμηριώνεται :

Ότι το συγκεκριμένο πρόγραμμα, τελικά ανταποκρίνεται στις ανάγκες των ωφελούμενων (αποτελέσματα έρευνας, εισαγωγές

κρατουμένων στο πρόγραμμα, συνεχής αυξανόμενος αριθμός αιτήσεων)

η επίτευξη της αρχικής στοχοθεσίας όπως αυτή είχε τεθεί στο συγκεκριμένο έργο.

Η επιλογή του κατάλληλου σχεδιασμού και των απαραίτητων ενεργειών/ δράσεων για την επίτευξη της στοχοθεσίας

Οι διαδικασίες που ακολουθήθηκαν και τα αποτελέσματα του υποέργου, κρίνονται πολύ ικανοποιητικά και σύμφωνα με την απόφαση ένταξης και το τεχνικό δελτίο της πράξης

Η υλοποίηση του συγκεκριμένου προγράμματος ως υιοθέτηση και συμμόρφωση στις οδηγίες Διεθνών Οργανισμών (Π.Ο.Υ) καθώς και στις οδηγίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης για το θέμα των εξαρτήσεων στις φυλακές (οδηγία του Συμβουλίου της Ευρώπης σύμφωνα με την οποία «τα κράτη μέλη θα πρέπει, προκειμένου να ελαττώσουν σημαντικά την επίπτωση σχετιζόμενης με τις ουσίες βλάβης της υγείας (όπως HIV, HBV, HCV και TBC) και τον αριθμό των σχετιζόμενων με τις ουσίες θανάτων...(8.) να εξετάσουν την προσφορά σε όσους χρήστες ουσιών βρίσκονται εντός των φυλακών, υπηρεσιών ανάλογων με εκείνες)

Η εναρμόνιση του εθνικού νομικού πλαισίου /διοικητικού πλαισίου με τις οδηγίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και εν γένει η ενσωμάτωση των δράσεων στις εθνικές πολιτικές

Η συνεργασία μεταξύ αρμόδιων Υπουργείων, ΟΚΑΝΑ, και Σωφρονιστικών Καταστημάτων για την επίτευξη των στόχων

Η πορεία υλοποίησης του φυσικού αντικείμενου κρίνεται πολύ ικανοποιητική ιδιαίτερα εάν λάβει κανείς υπόψη τις δυσκολίες που δημιούργησε η καινοτομία και πολυπλοκότητα αυτού Η χρονική καθυστέρηση έναρξης λειτουργίας των Μονάδων ,οφείλεται σε εξωγενείς παράγοντες, για τους οποίους ήταν πέρα από τις αρμοδιότητές τους και δεν ευθύνονται οι υπεύθυνοι υλοποίησης του συγκεκριμένου έργου

Η μη υλοποίηση της κατάρτισης των Σωφρονιστικών Υπαλλήλων, όπως περιγραφόταν στο ΤΔΕ, και στα Παραδοτέα, οφείλεται σε εξωγενείς παράγοντες που δεν ήταν της αρμοδιότητας και της ευθύνης των υπευθύνων του συγκεκριμένου Έργου. Αντίθετα ο Επιστημονικά Υπεύθυνος επιδεικνύοντας ιδιαίτερη ευελιξία κατάφερε να γίνει η ενημέρωση/ευαισθητοποίηση των Σ.Υ ,αλλάζοντας τη μεθοδολογία (από εκπαιδευτικό πρόγραμμα σε διανομή έντυπου ενημερωτικού υλικού) .

Οι εκτιμώμενες επιπτώσεις (impact indicators) του έργου (δηλ συνέπειες του έργου μετά την παρέλευση κάποιου χρόνου από την

άμεση επίδραση των αποτελεσμάτων) κρίνεται ότι είναι θετικές, πολλαπλασιαστικές και σε πολλούς τομείς .

Ενδεικτικά παραδείγματα(δεικτών)είναι α) ο αριθμός των εισαγωγών των εξαρτημένων ατόμων που έχοντας αποκαταστήσει συχνή επικοινωνία με τις Μονάδες, προσπαθούν να μειώσουν την εξάρτησή τους ανταποκρινόμενοι στην αρχική διαφημιστική εκστρατεία β) ο αυξανόμενος αριθμός των κρατουμένων που αιτούνται να ενταχθούν στο πρόγραμμα, παρόλο το μικρό χρονικό διάστημα λειτουργίας των Μονάδων.γ) η σταδιακή αποδοχή και συνεργασία των Σωφρονιστικών Υπαλλήλων δ) η ενημέρωση/ευαισθητοποίηση του επιστημονικού αλλά και του ευρύτερου κοινού

Ο ΟΚΑΝΑ έχει συμβάλει στη βιωσιμότητα του συγκεκριμένου έργου, αφού και την παρούσα χρονική περίοδο ,οι Μονάδες λειτουργούν με προσωπικό από άλλες υπηρεσίες αυτού. Βέβαια ο αυξητικός αριθμός των αιτήσεων των κρατουμένων και η εισαγωγή αυτών στο πρόγραμμα, κατ επέκταση σημαίνει αυξημένες ανάγκες σε προσωπικό και χρηματοδότηση (επισημαίνεται και από τον Επιστημονικά Υπεύθυνο του Έργου) προκειμένου να ανταποκριθούν στις ανάγκες της ομάδας στόχου.

Το συγκεκριμένο πρόγραμμα και οι παρεχόμενες από αυτό υπηρεσίες δημιουργούν κοινωνική προστιθέμενη αξία, τόσο σε επίπεδο βελτίωσης της υγείας των κρατουμένων (κύριας ομάδας στόχου), όσο και σε επίπεδο της δημόσιας υγείας και του ευρύτερου κοινού (έμμεσα επωφελούμενοι) αφού προστατεύεται η υγεία αυτού από τη μείωση της διάδοσης λοιμωδών νοσημάτων (HIV κ.ά) Επιπρόσθετα , με τέτοιου είδους προγράμματα, σε ένα κράτος δικαίου διασφαλίζεται η ισότητα πρόσβασης στις υπηρεσίες υγείας, σε όλους χωρίς διακρίσεις .

Συγκεντρωτικός Πίνακας Παραδοτέων όλων των Δράσεων του Υποέργου 1.

Ολοκληρώθηκαν τα Παραδοτέα του Έργου ,σύμφωνα με τις συμβατικές υποχρεώσεις του φορέα υλοποίησης (ΟΚΑΝΑ)

Π1.1	Τελική έκθεση Αποτελεσμάτων της Μελέτης για την καταγραφή των αναγκών των κρατουμένων στις φυλακές
------	--

	Κορυδαλλού και Πάτρας (ΠΑΡΑΔΟΤΕΟ 1).
Π1.2	Δύο προγράμματα (2) επιμόρφωσης 12 ατόμων 35 ωρών/τμήμα για τους υπαλλήλους των προγραμμάτων θεραπείας εντός φυλακών (ΠΑΡΑΔΟΤΕΟ 2).
Π1.3	Δύο προγράμματα (2) επιμόρφωσης 20 ατόμων 35 ωρών/τμήμα για τους σωφρονιστικούς υπαλλήλους των φυλακών Κορυδαλλού και Πάτρας (ΠΑΡΑΔΟΤΕΟ 3).
Π1.4	Υπογραφή Μνημονίου συνεργασίας μεταξύ του ΟΚΑΝΑ και του Υπουργείου Δικαιοσύνης για την λειτουργία προγραμμάτων υποκατάστασης στις φυλακές (ΠΑΡΑΔΟΤΕΟ 4)
Π1.5	Λειτουργία δύο (2) Μονάδων Υποκατάστασης στις φυλακές Κορυδαλλού και Πάτρας πιλοτικά για είκοσι τέσσερις (24) μήνες (2011-2013) (ΠΑΡΑΔΟΤΕΟ 5).
Π1.6	Κατάρτιση Εσωτερικού Κανονισμού Λειτουργίας Μονάδων (ΠΑΡΑΔΟΤΕΟ 6)
Π1.7	Πρωθητικές ενέργειες (π.χ. ενημερωτικές συναντήσεις με προσωπικό φυλακών, συνεντεύξεις τύπου, συνεδρίες με σχετικούς φορείς και χαράσσοντες πολιτική) (ΠΑΡΑΔΟΤΕΟ 7).
Π1.8	Σχεδιασμός και παραγωγή έντυπου ενημερωτικού υλικού (ΠΑΡΑΔΟΤΕΟ 8)

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Το συγκεκριμένο πρόγραμμα, ήταν ένα καινοτόμο και πρωτοποριακό για τα Ελληνικά δεδομένα πρόγραμμα. Δεν υπήρχε στη χώρα μας αντίστοιχη τεχνογνωσία και εμπειρία. Υπήρχε όμως διαγνωσμένη επιστημονικά και κοινωνικά ανάγκη για την υλοποίησή του . Οι δυσκολίες ήταν αντικειμενικά πολλές και σε πολλαπλά επίπεδα.

Δυσκολίες που ξεκινούσαν από τη μεταφορά και εφαρμογή τεχνογνωσίας (σε θέματα επιστημονικά, αρχιτεκτονικά, ασφάλειας κ.α)

Δυσκολίες σε επίπεδο συντονισμού & χάραξης κοινής πολιτικής λόγω των πολλών εμπλεκόμενων φορέων καθώς και η αλλαγή κομβικών στελεχών στα κέντρα λήψης αποφάσεων που επηρέαζε ιδιαίτερα την πορεία του έργου

Δυσκολίες σε επίπεδο ελλείψεων πόρων οικονομικών και υλικών- προκειμένου να αντιμετωπιστούν εκτός προγραμματισμού θέματα- που προέκυπταν κυρίως στο κτιριακό αλλά και ελλείψεων σε ανθρώπινο δυναμικό(και προσωπικού των Μονάδων και Σωφρονιστικών υπαλλήλων)γεγονός που δημιουργούσε περαιτέρω προβλήματα.

Το περιβάλλον των Σωφρονιστικών Καταστημάτων διεθνώς ,είναι εξ ορισμού ένα «δύσκολο και επικίνδυνο» περιβάλλον. Στην Ελλάδα δυστυχώς ,η κατάσταση στα Σ.Κ- σύμφωνα με τις εκθέσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής- είναι ακόμη χειρότερη. Η προσπάθεια εφαρμογής τέτοιων δράσεων ,προϋπόθετε πολύ λεπτούς χειρισμούς, οι οποίοι και έγιναν, ώστε να αποφευχθούν τυχόν αντιδράσεις που θα οδηγούσαν στην αποτυχία του όλου εγχειρήματος..

Η αρνητική δημοσιότητα που δόθηκε- από το ΥΥΚΑ- τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο σε συνάρτηση με το πρόβλημα που ανέκυψε στη διαδικασία των προσλήψεων δυσκόλεψε ακόμη περισσότερο το έργο.

Στο τέλος όμως, σχεδόν όλα τα προβλήματα, λόγω των κατάλληλων διορθωτικών κινήσεων κατάφεραν να επιλυθούν.

Η λειτουργία των Μονάδων θεραπείας υποκατάστασης στα Σωφρονιστικά Καταστήματα Κορυδαλλού & Πάτρας είναι πλέον μια πραγματικότητα για τη χώρα μας .Ιδιαίτερα σημαντικός, στην υλοποίησή του έργου , ήταν ο ρόλος του Επιστημονικά Υπευθύνου κ. Κ. Κοκκώλη , ο οποίος διέθετε τις απαιτούμενες επιστημονικές γνώσεις και εμπειρία σε συνδυασμό με ιδιαίτερες ικανότητες οργάνωσης, επικοινωνίας, ευελιξίας, γεγονός που τεκμηριώνεται- βάσει ενεργειών - σε όλη την πορεία του Έργου Το προσωπικό των Μονάδων παρά το μειωμένο αριθμό του, τις ελλείψεις σε υλικά , τα ελλιπή μέτρα ασφαλείας, με επαγγελματισμό και προσωπικό ζήλο στήριξε και στηρίζει τη λειτουργία των Μονάδων

Ο ΟΚΑΝΑ σε επίπεδο Διοίκησης (πρώην & νυν προέδρων καθώς και λοιπών στελεχών της διοίκησης) προέβη σε μια σειρά ενεργειών, προκειμένου να υποστηρίξει το όλο εγχείρημα (έκδοση απαραίτητων διοικητικών αποφάσεων, τροποποιήσεις ΤΔΕ, υποστήριξη των μονάδων με δικό του προσωπικό, διάθεση δικών του υλικών κ.α) Όμως η βιωσιμότητά τους στο μέλλον, θα εξαρτηθεί από την επάρκεια οικονομικών και ανθρώπινων πόρων

Το προσωπικό των Σωφρονιστικών Καταστημάτων , αποδέχεται αργά αλλά σταθερά ,τη λειτουργία των Μονάδων και να κατανοεί τα οφέλη . Σε βάθος χρόνου και με το διάυλο της ανοικτής επικοινωνίας που έχει δημιουργηθεί κρίνεται ότι η συνεργασία θα είναι πιο εποικοδομητική.

Τα αποτελέσματα του συγκεκριμένου έργου, κρίνονται πολύ ικανοποιητικά γιατί ενείχε μεγάλο βαθμό δυσκολίας (καινοτομία/πολυπλοκότητα) ως προς την οργάνωση και υλοποίησή του. Αξίζει να αναφερθεί, ότι ο σημαντικότερος δείκτης που καθιστά επιτυχημένο το πρόγραμμα, είναι ο αριθμός εισαγωγών και ο καθημερινά αυξανόμενος αριθμός αιτήσεων των κρατούμενων για ένταξη στο συγκεκριμένο πρόγραμμα, σε σχέση με την πολύ μικρή χρονική διάρκεια λειτουργίας των Μονάδων.

Αντί επιλόγου

«Να ενταχθεί μεγαλύτερος αριθμός κρατούμενων στο πρόγραμμα χορήγησης υποκατάστατων ΟΚΑΝΑ στο σωφρονιστικό κατάστημα Αγ. Στεφάνου και να λειτουργήσουν μονάδες σε όλες τις φυλακές της Ελλάδας, λόγω του θετικού αποτελέσματος του προγράμματος και για να διακοπεί η εμπορία και το μαύρο χρήμα, εντός των φυλακών. Θα βελτιωθούν με αυτόν τον τρόπο, εκτός των άλλων, οι οικογενειακές σχέσεις των κρατούμενων.»

(πρόταση κρατούμενου/ χρήστη όπως ακριβώς αποτυπώνεται στο σχετικό ερωτηματολόγιο)